

УДК 336.64

*Наталя Корольова, к.е.н.
(доцент кафедри «Фінанси і кредит»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

*Віталій Гурнак, доктор економічних наук, професор
(професор кафедри «Транспортне право і логістика»,
Національний транспортний університет)*

*Тетяна Бала
(студентка магістратури спеціальності «Фінанси і кредит»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті висвітлено сутність фінансової стратегії залізничного транспорту України; виділено етапи та особливості формування такої стратегії у взаємозв'язку з ключовими напрямками фінансової політики в галузі. Розкрито зміст фінансового механізму розвитку залізничного транспорту в умовах реформування системи управління. Обґрунтовано, що розвиток пасажирських залізничних перевезень має особливу актуальність для України, зважаючи на збіг стадії внутрішньої трансформації фінансово-економічної системи з періодом пошуку моделей взаємодії з глобальним середовищем. Транспортні комунікації взагалі є матеріальною базою розвитку економічної діяльності держави. Вони задовольняють суспільні інтереси в переміщенні, зв'язують в єдине ціле елементи суспільно-територіальних систем. Для пасажирських залізничних перевезень характерний особливий статус. Було виявлено, що сфера залізничного транспорту потребує невідкладної структурної перебудови, що обумовлено необхідністю формування на залізничному транспорті сучасних ринкових відносин та забезпечення його конкурентоспроможності. Оскільки було досліджено і виявлено низку проблем, було запропоновано низку заходів для їх вирішення. Необхідно реалізувати низку кардинальних заходів, пов'язаних з вдосконаленням структури та механізму управління залізничним транспортом, та забезпечити державну підтримку процесу реформування залізничного транспорту. Внаслідок цього реформування залізничного транспорту має здійснюватися на базі системного підходу в рамках державної програми.

Ключові слова: стратегія, фінанси, реформування, ефективність, залізничні перевезення, вантажі, пасажир.

© Корольова Н. М., Гурнак В. М., Бала Т. І., 2015

Наталя Корольова, к.э.н.

(доцент кафедры «Финансы и кредит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

Виталий Гурнак, доктор экономических наук, профессор,

(профессор кафедры «Транспортное право и логистика», Национальный транспортный университет)

Бала Татьяна

(студентка магистратуры специальности «Финансы и кредит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

В статье раскрыты сущность финансовой стратегии железнодорожного транспорта Украины; выделены этапы и особенности формирования такой стратегии во взаимосвязи с ключевыми направлениями финансовой политики в отрасли. Раскрыто содержание финансового механизма развития железнодорожного транспорта в условиях реформирования системы управления.

Раскрыто, что развитие пассажирских железнодорожных перевозок имеет особую актуальность для Украины, несмотря на совпадение стадии внутренней трансформации финансово-экономической системы с периодом поиска моделей взаимодействия с глобальной средой. Транспортные коммуникации вообще является материальной базой развития экономической деятельности государства. Они удовлетворяют общественные интересы в перемещении, связывающих в единое целое элементы общественно-территориальных систем. Для пассажирских железнодорожных перевозок характерен особый статус.

Было выявлено, что сфера железнодорожного транспорта требует неотложной структурной перестройки, что обусловлено необходимостью формирования на железнодорожном транспорте современных рыночных отношений и обеспечения его конкурентоспособности.

Так как было исследовано и выявлено ряд проблем, был предложен ряд мер для их решения. Необходимо реализовать ряд кардинальных мер, связанных с совершенствованием структуры и механизма управления железнодорожным транспортом, и обеспечить государственную поддержку процесса реформирования железнодорожного транспорта. Вследствие этого реформирования железнодорожного транспорта должно осуществляться на основе системного подхода в рамках государственной программы.

Ключевые слова: стратегия, финансы, реформирования, эффективность, железнодорожные перевозки, грузы, пассажиры.

*Nataly Korolova, PhD
(Docent of the Chair of Finance and Credit, State Economy and Technology
University of Transport)*

*Vitalii Hurnak, PhD, Professor,
(Professor of «Transport Law and Logistics», National Transport University)*

*Bala Tatiana, master (Chairt «Finance and Credit» State Economy and
Technology University of Transport)*

PRINCIPLES OF IMPROVING FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY RAILWAY UNDERTAKINGS

The article reveals the essence of the financial strategy of railway transport of Ukraine; the stages and features of formation of such a strategy in relation to the key areas of financial policy in the industry. The content of the financial mechanism for the development of rail transport in terms of reforming the system of governance.

Revealed that the development of passenger rail transport is of particular relevance for Ukraine, despite the coincidence stage internal transformation of the financial-economic system with a period of search models of interaction with the global environment. Transport and communication in General is the basis for the development of economic activities of the state. They satisfy the public interest in the movement that bring together the elements of social-territorial systems. For passenger rail transport has a special status.

It was found that the field of railway transport requires urgent structural adjustment, which is necessary to the formation of the railway transport of a modern market economy and ensure its competitiveness.

As it was researched and identified a number of problems, proposed a number of measures to address them. You must implement a number of drastic measures related to the improvement of the structure and mechanism of railway transport management, and to ensure public support for the process of reform of rail transport. As a consequence, the reform of rail transport should be carried out on the basis of system approach in the framework of the state program.

Keywords: strategy, finance, reform, efficiency, rail transport, cargo, passengers

Постановка проблеми. Важливою умовою подолання кризових явищ в економіці України є ефективне функціонування транспортної системи, основу якої становлять залізниці та залізничні компанії. Саме вони, створюючи передумови економічного розвитку країни, забезпечують єдність основних ланок економічного комплексу держави та чисельних суб'єктів підприємництва. Водночас, росту ефективності діяльності підприємств залізничного транспорту можуть і будуть перешкоджати недоліки в системі фінансово-економічного управління галуззю. На розробку загальних рекомендацій, використання яких дозволить їх усунути, спрямоване дане дослідження.

Перевезення вантажів і пасажирів залізничним транспортом відіграють важливу економічну та соціальну роль. При цьому збитки «Укрзалізниці» від пасажирських

перевезень за останні 5 років перевищили 30 млрд грн відсутність достатніх дотацій з боку держави змушують галузь відволікати фінансові ресурси зі сфери вантажних перевезень для покриття збитків від пасажироперевезень.

Процеси розвитку галузі відбуваються в складних умовах вирішення протиріч між: вагомим соціальним значенням даної сфери та її низькою прибутковістю, необхідністю підвищення якості транспортних послуг і низькою платоспроможністю населення, нагальною потребою оновлення рухомого складу та відсутністю достатнього обсягу інвестицій. Водночас навколо вирішення даних протиріч і мають сконцентруватися загальні стратегічні напрями розвитку галузі.

Окрім внутрішніх проблем, які мають бути вирішені в ході реформування, також є і подолання певного відставання у розвитку українських залізниць від залізниць країн Євросоюзу та Росії, які сьогодні знаходяться на різних стадіях процесу реформування, але при цьому суттєво випереджають залізниці України.

Отже, рішення проблеми формування цілісної та багатомірної концепції удосконалення механізму фінансово-економічного управління пасажирськими перевезеннями національних залізниць вимагає не тільки комплексного, а й системного підходу. Необхідна розробка таких напрямів організації фінансово-економічних відносин, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування галузі і, разом з тим, будуть спрямовані на одержання найбільшого соціально-економічного ефекту державою. Актуальність розробки подібних заходів підсилюється у зв'язку з усвідомленою необхідністю збереження економічної цілісності залізничного комплексу, за умов відтворення його на ринковій основі, зі зваженим впровадженням державно-приватного партнерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема удосконалення процесу управління пасажирськими перевезеннями належить до найбільш актуальних та таких, що мають безпосередній вплив на кінцеві результати діяльності підприємств залізничного транспорту. Значний внесок у формування розвитку фінансово-економічних засад вантажних і пасажирських перевезень на залізницях зробили М.В. Макаренко, Н.М. Колесникова, Н.І. Богомолова, О.В. Бакалінський, Ю.С. Бараш, О.О. Кравченко, В.П. Гудкова, В.В. Вертель та ін. Крім того, фундаментальне значення мають праці зарубіжних та вітчизняних вчених щодо стратегії розвитку підприємства – І. Ансоффа, М. Портера, А. Томпсона, В. Герасимчука, Р. Фатхутдінова та інших.

Мета статті полягає у встановленні сутності та змісту розвитку залізничної галузі на базі впровадження фінансової стратегії залізничного транспорту та обґрунтуванні пропозицій щодо її формування та реалізації в реаліях кризової та посткризової стабілізаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток залізничних перевезень має особливу актуальність для України, зважаючи на збіг стадії внутрішньої трансформації фінансово-економічної системи з періодом пошуку моделей взаємодії з глобальним середовищем. Понад 50% загального вантажообігу та до 40% пасажирообігу стабільно виконують саме залізничні компанії.

Транспортні комунікації беззаперечно є матеріальною базою розвитку економічної діяльності держави. Вони задовольняють суспільні інтереси в переміщенні, зв'язують в єдине ціле елементи суспільно-територіальних систем. При цьому для пасажирських залізничних перевезень характерний особливий статус. З одного боку, вони мають низьку соціальну вартість (їх виробництво пов'язане з менш негативним впливом на суспільне середовище), що особливо важливо в умо-

вах загострення екологічних проблем та проблем урбанізації, з іншого – забезпечують соціальний захист населення, роблячи транспортні послуги доступними для користування.

За даними Укрзалізниці [1] в результаті анексії Криму, проведення АТО на частині території Донецької та Луганської областей та збільшення ризику незбереження вантажів, обсяг перевезених вантажів у 2014 р. скоротився на 12,2% порівняно з 2013 р., разом з тим за 8 місяців 2014 р. збитки від пасажирських перевезень у далекому та приміському сполученнях складають близько 5,3 млрд грн, що на 1,5 млрд грн більше, ніж за аналогічний період 2013 р. З початку року дохід від пасажирських перевезень склав 3,1 млрд грн, водночас витрати на організацію пасажирських перевезень сягнули 8,5 млрд грн, тобто доходи покривають лише 36% витрат. З загальної суми збитків 5,3 млрд грн збитки від пасажирських перевезень у далекому сполученні склали 2,9 млрд грн, у приміському сполученні – 2,4 млрд грн. Крім того, за 8 місяців 2014 р. за перевезення пільгових категорій населення «Укрзалізниця» отримала 107,6 млн грн компенсації, тоді як перевезено пільгових категорій громадян на суму 388,6 млн грн (компенсація становить менше 30%).

Фінансова стабільність залізничних компаній разом з низкою інших чинників, залежить і від кредитних зобов'язань, так структура боргу Укрзалізниці станом на червень 2014 р. має такий вигляд: кредити 16,4 млрд грн, євробонди – 6 млрд грн, фінансовий лізинг – 3,6 млрд грн, облігації – 3 млрд грн. Понад 60 % цих запозичень – зобов'язання в іноземній валюті [1].

Сучасні тенденції розвитку підприємств залізничного транспорту використовуючи інноваційні програми дозволить їм вийти на якісно новий рівень організації перевезень. Одним з основних напрямів вдосконалення роботи підприємств «Укрзалізниці» є модернізація залізничного транспорту для підвищення швидкостей руху, провізної здатності основних її дільниць, зокрема використовуючи ефективно транспортні коридори, що проходять через територію України. Важливим напрямком розвитку залізничного транспорту є будівництво нових та реконструкція існуючих колій, які повинні скоротити час поїздок між регіонами, що дозволить знизити в цілому транспортні витрати. Тому необхідні заходи щодо оптимізації внутрішньої мережі залізниць.

Подальший інноваційний розвиток підприємств залізничного комплексу передбачає розробку конкретної концепції інноваційного розвитку. Основною метою даної концепції є постановка на методологічну основу технологічного розвитку залізничного комплексу на принципах забезпечення сталого економічного зростання. Мова йде про якісно новий підхід до впровадження нових і вдосконалення існуючих технологій, спрямованих на формування інноваційної політики залізничного комплексу на рівні підприємств. Необхідна розробка концепції інноваційного розвитку залізничного комплексу, спрямована на забезпечення і підтримання конкурентних переваг.

Унаслідок непродуманого державного управління фінансово-економічною та інвестиційною діяльністю у сфері залізничного транспорту не забезпечується системне оновлення його основних фондів, має місце високий фізичний та моральний знос рухомого складу та інфраструктури залізничного транспорту.

Фізичний знос основних фондів становить уже понад 80 відсотків, що в 1,8 раза перевищує допустимий світовою практикою рівень. Вичерпали свій ресурс близько 70 % залізничних мостів, з перевищенням терміну експлуатується понад 60 %

стрілочних переводів та більше половини загальної протяжності ліній автоблокування і зв'язку, що створює реальні загрози безпеці перевезень та життю людей.

Існуючі фінансово-економічні механізми господарювання на залізницях унеможливають підвищення ефективності використання локомотивів, вантажних та пасажирських вагонів.

Сфера залізничного транспорту потребує невідкладної структурної перебудови, що обумовлено необхідністю формування на залізничному транспорті сучасних ринкових відносин та забезпечення його конкурентоспроможності. На цей час практично усі держави Європи та СНД, крім України, завершили структурні реформи залізниць.

На виникнення проблем діяльності та розвитку залізничного транспорту вплинула ціла низка негативних факторів, зокрема:

- прогресує старіння основних фондів. Загальний ступінь їх зносу складає 56%, у тому числі активної частини (рухомого складу) – 68%. Вимагає суттєвої модернізації інфраструктура залізниць. Протяжність колій з простроченими термінами ремонту досягла 30% від загальної протяжності. Внаслідок цього обмежується швидкість руху поїздів, виникає реальна загроза безпеці перевезень пасажирів, можливості виникнення техногенних катастроф;

- відсутність державної підтримки інноваційного розвитку галузі та недосконала законодавча база для залучення інвестицій;

- низький рівень тарифів на перевезення пасажирів і відсутність дієвих механізмів компенсації збитків при наданні суспільних послуг, що призводить до перехресного субсидування збиткових пасажирських перевезень за рахунок вантажних. Збитки від цих перевезень тільки у 2005 році перевищили 2 млрд. грн., що значно обмежує можливість техніко-технологічної модернізації залізничного транспорту;

- випереджаюче зростання цін на продукцію, що споживається залізничним транспортом, порівняно з темпами зміни тарифів на перевезення.

Для вирішення вказаних проблем необхідно реалізувати низку кардинальних заходів, пов'язаних з вдосконаленням структури та механізму управління залізничним транспортом, та забезпечити державну підтримку процесу реформування залізничного транспорту. Внаслідок цього реформування залізничного транспорту має здійснюватися на базі системного підходу в рамках державної програми.

Відсутність розвинутої мережі залізниць, орієнтованої на міжрегіональні зв'язки, недостатнє оновлення рухомого складу, невідповідність міжнародним стандартам сервісу перевізних послуг є стримуючими факторами розвитку інновацій. Старіння основних активів, відсутність ринкових механізмів, що забезпечують їхнє відтворення на інноваційній основі, – основні причини скорочення резервів перевізних ресурсів залізничного транспорту. Оцінка техніко-економічних характеристик залізничного транспорту, поточної господарської діяльності, наявності дисбалансу попиту та пропозиції на ринку перевезень характеризують існуючий тип його виробничої інфраструктури як запізнілий.

Метою ефективною, економічно обґрунтованою інноваційної політики розвитку залізничної галузі має стати перехід до інноваційного розвитку на основі обраних пріоритетів. Для реалізації даної мети потрібно:

- поєднання організаційних та фінансово-економічних механізмів для підвищення ефективності освоєння інновацій підприємствами залізничного комплексу;

- вдосконалення науково-технічної та інноваційної діяльності на базі впровадження пріоритетних для сьогодення інноваційних продуктів;

– адаптація науково-технічного комплексу до умов ринкової економіки, забезпечення взаємодії державного і залучення приватного капіталу з метою розвитку науки, технологій і техніки;

– поєднання державного регулювання і ринкових механізмів на базі впровадження державно-приватного партнерства;

– вдосконалення підготовки наукових та інженерних кадрів вищої кваліфікації в галузі науки і технологій, в тому числі й щодо економічного обґрунтування проектів;

– державна підтримка наукових досліджень та експериментальних розробок у пріоритетних напрямках інноваційно-інвестиційного розвитку технологій і техніки з урахуванням прогнозування віддачі від їх впровадження.

Модель інноваційного розвитку залізничного транспорту повинна охоплювати правові, управлінські, фінансово-економічні, екологічні та інноваційні аспекти, спрямовані на забезпечення збалансованості інтересів держави, залізниць та споживачів транспортних послуг. Саме на збалансуванні економічних інтересів цих учасників має базуватись фінансово-економічне забезпечення впровадження інновацій в галузі.

Комплексне використання спеціальних економіко-правових та організаційно-економічних механізмів сприятиме гармонізації ринкових перетворень у галузевих структурних підрозділах залізниць. Формування ринкової атмосфери одночасно на всіх рівнях фінансово-економічного управління забезпечить реальні можливості для досягнення стійкого і гармонійного розвитку системи залізнично-транспортних послуг відповідно до вимог ринкового середовища.

Проведені дослідження свідчать, що реалізація засад інноваційного розвитку залізничного транспорту неможлива без інвестиційного забезпечення, а основу інвестиційного розвитку становить розробка виваженої фінансової стратегії розвитку залізничного транспорту.

Фінансова стратегія залізничної галузі формує курс фінансової політики, розрахований на стратегічний розвиток; вона містить ряд пріоритетних задач формування ефективної системи управління фінансами залізничного транспорту з метою зміцнення фінансово-економічного потенціалу. На її базі визначаються ключові завдання удосконалення системи управління галузевими фінансами: подальше впровадження системи фінансового планування та бюджетування, розвиток механізму страхування, гармонізація законодавства у сфері економіки і фінансів, удосконалення облікової політики галузі, трансформація тарифної системи та переорієнтація на ринкове тарифоутворення.

Фінансова стратегія тактично базується на процесах реформування залізничного транспорту, реалізації принципу прозорості та цілеспрямованості фінансових потоків, забезпеченні фінансового управління окремими видами економічної діяльності шляхом реалізації концепції контролінгу, фінансового моніторингу, діагностики та оцінки вартості об'єктів транспорту.

Висновки і пропозиції. Фінансова стратегія як важливий елемент стратегії розвитку залізничного транспорту спрямована на формування фінансового підґрунтя для формування висококонкурентного ринку транспортних послуг, впровадження сучасних транспортних і супутніх послуг, ефективної організації роботи інфраструктури та парку рухомого складу. Практичними напрямками реалізації фінансової стратегії є: удосконалення системи страхування, гнучкого тарифоутворення, подальше впровадження системи фінансового планування як в середньостроковому, так і довготерміновому розрізі, що становить значний інтерес і формує основу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу Міністерства інфраструктури України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/alias_166/32209.html.
2. *Бакалінський О.В.* Маркетингове забезпечення впровадження перспективних видів залізничного рухомого складу: Монографія / О. В. Бакалінський. – К.: ДЕДУТ, 2012. – 268 с.
3. *Бакалінський О.В.* Пілотне дослідження завад пересуванню людей приміщеннями вокзалів станції Київ-Пасажирський / О.В. Бакалінський // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 45. – С. 26-29.
4. *Внаслідок бойових дій на сході України залізнична інфраструктура зазнала пошкоджень на суму майже 900 млн грн* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/388642/
5. *В Укрзалізниці констатують рекордний спад пасажиропотоку* // Українські новини / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/economics/2014/07/16/129253>.
6. *Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки, затверджена Постановою КМУ від 16 грудня 2009 р. № 1390 зі змінами та доповненнями* // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF>.
7. *Отложено ремонт: сокращение вложений в инфраструктуру УЗ угрожает безопасности перевозок* // Центр транспортних стратегій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cfts.org.ua/articles/otlozhenny_remont_sokraschenie_vlozheniy_v_infrastrukturu_uz_ugrozhayet_bezopasnosti_perevozok_573?do=print
8. *Познякова О. В.* Системний підхід в дослідженнях потенціалу залізниць в сфері пасажирських перевезень / О.В. Познякова // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління, 2014. – Вип. 27.
9. *Укрзалізниця заявила про 5 млрд збитку з початку року / 18 вересня 2014* // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/business/541acd1e7f3d1>.
10. Офіційний сайт Укрзалізниці: <http://uz.gov.ua/>

REFERENCES

1. *The regulatory impact analysis of the draft order of the Ministry of infrastructure of Ukraine* [Electronic resource]. - Access mode: http://www.mtu.gov.ua/uk/alias_166/32209.html.
2. *Bakalinsky O. V.* Marketing support for the introduction of promising types of railway rolling stock. Monograph / O. V. Bakalinsky. - K.: SUTET, 2012. – 268 S.
3. *Bakalinsky O. V.* a Pilot study of interference to the movement of people premises stations station Kiev pas / ov bakalinsky // journal of transport Economics and industry, 2014. – No. 45. Pp. 26-29.
4. *As a result of hostilities in the East of Ukraine's railway infrastructure has undergone damages in the amount of almost 900 million UAH* [Electronic resource]. – Available at: http://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/388642/.
5. *The Agency concluded a record decline in passenger traffic / Ukrainian/ news / Electronic resource.* Available at: <http://ukranews.com/EN/news/economics/2014/07/16/129253>.
6. *The state target program of reforming of railway transport 2010-2019 approved by the Cabinet on December 16, 2009 N 1390 with amendments and supplements* // Electronic resource. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF>.
7. *Deferred repair: the decline of investments in infrastructure BONDS threatens the safety of the transport of// the Center for transport strategies* [Electronic resource]. – Access mode: http://cfts.org.ua/articles/otlozhenny_remont_sokraschenie_vlozheniy_v_infrastrukturu_uz_ugrozhayet_bezopasnosti_perevozok_573?do=print.
8. *Pozniakova O. V.* Systematic approach to research capacity of the Railways in the passenger sector / ov pozniakova // Collection of scientific works of State economic and technological University of transport. Sir. : Economics and management, 2014. – Vol. 27.
9. *Ukrzaliznytsia said about 5 billion damage since the beginning of the year / 18 September 2014* // Electronic resource. Available at: <http://www.theinsider.ua/business/541acd1e7f3d1>.
10. <http://uz.gov.ua/>